

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Uitleg van overeenkomsten jegens derden

de Vries, G.J.P.

Publication date

2008

Document Version

Final published version

Published in

Derden in het privaatrecht

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Vries, G. J. P. (2008). Uitleg van overeenkomsten jegens derden. In B. E. Reinhartz, A. E. Oderkerk, T. M. Bos, & D. L. M. T. Dankers-Hagenaars (Eds.), *Derden in het privaatrecht* (pp. 67-95). (Amsterdams Instituut voor Privaatrecht; No. 4). Boom Juridische uitgevers.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Uitleg van overeenkomsten jegens derden

*Gerard J.P. de Vries**

I Inleiding

‘Tot eind 2008 heeft de koper het recht de machine terug te geven.’ Hoewel deze koopbepaling er geen misverstand over lijkt te laten bestaan dat de koper bevoegd is de machine ook zonder opgaaf van redenen terug te geven, kan de hier te lande gebruikelijke wijze van uitleg van deze bepaling meebrengen dat de koper hiertoe toch een reden zal moeten opgeven. Deze wijze van uitleg, die te boek staat als ‘Haviltex’-uitleg, heeft de naam hierbij nauwelijks acht te slaan op de tekst van de uit te leggen bepaling of op andere maatstaven van objectieve aard en een wijze van uitleg mee te brengen aan de hand van vooral subjectieve maatstaven.

‘Tot eind 2008 heeft de werkgever niet het recht werknemers over te plaatsen.’ Ook deze CAO-bepaling laat geen misverstand bestaan over haar strekking. Anders dan bij de koopbepaling, zal de uitleg van deze CAO-bepaling hierin niet licht verandering brengen: de in dezen toe te passen wijze van uitleg brengt namelijk mee dat de werkgever slechts toch tot overplaatsing bevoegd is, indien ook een willekeurige lezer die bovenaangehaalde tekst van de CAO-bepaling onder ogen zou krijgen, had moeten begrijpen dat de werkgever in weerwil van de tekst toch tot overplaatsing bevoegd is. Deze uitleg staat te boek als uitleg aan de hand van de zogenaamde ‘CAO’-uitlegnorm en geschiedt aan de hand van tekstuele of anderszins objectieve maatstaven.

Dit verschil in uitleg van contractuele bepalingen is terug te voeren op de kwestie jegens wie zij plaats vindt, jegens een partij bij het uit te leggen contract dan wel jegens een derde: uitleg van contractuele bepalingen geschiedt aan de hand van subjectieve maatstaven indien zij plaats vindt jegens een contractspartij, maar aan de hand van objectieve maatstaven wanneer een derde de geadresseerde van de uitleg is. Onder ‘derden’ versta ik rechtssubjecten die de rechtsgevolgen van een overeenkomst ondervinden bij de totstandkoming waarvan zij niet partij zijn geweest, waaruit volgt dat de omstandigheid dat een rechtssubject pas na de totstandkoming van een overeenkomst als partij hiertoe toetreedt, niet aan diens kwalificatie als ‘derde’ in de weg hoeft te staan.

* Dr. G.J.P. de Vries is universitair hoofddocent privaatrecht aan de Universiteit van Amsterdam en verbonden aan het Amsterdams Instituut voor Privaatrecht.

Het ligt ook voor de hand te veronderstellen dat wanneer een rechtssubject in de hierboven vermelde zin een 'derde' is en dus bij de totstandkoming van de uit te leggen overeenkomst niet partij is geweest, eerder grond bestaat voor uitleg van de overeenkomst jegens een dergelijke derde aan de hand van objectieve maatstaven dan wanneer de overeenkomst tussen de contractspartijen onderling wordt uitgelegd: de derde is immers, anders dan partijen zelf, niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken geweest.

Ik stel mij in deze bijdrage ten doel na te gaan of de positie van de geadresseerde van de uitleg van een contractuele bepaling – contractspartij dan wel derde – inderdaad teweegbrengt dat uitleg aan de hand van subjectieve respectievelijk objectieve maatstaven plaatsvindt.

Hiertoe staat allereerst te bezien of, en zo ja in hoeverre, de uitleg van overeenkomsten tussen contractspartijen onderling inderdaad aan de hand van subjectieve normen plaatsvindt. Deze vraag kan niet worden beantwoord zonder eerst de basisnorm voor de uitleg van contracten in kaart te brengen, de uitlegnorm die de Hoge Raad heeft neergelegd in zijn arrest van 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (Ermes/Haviltex) en die – naar de naam van één der partijen in de procedure – als de 'Haviltex'-uitlegnorm/maatstaf te boek staat. Deze basisnorm voor de uitleg is al spoedig na het wijzen van dit arrest een bron van misverstanden gebleken die ook het zicht op het onderhavige onderwerp vertroebelen. In dit kader zal ook worden bezien hoe deze basisnorm afsteekt tegen die in de ons omringende landen alsook tegen de recente jurisprudentiële ontwikkeling om bij uitleg van sommige handelscontracten tussen partijen onderling uit te gaan van uitleg op basis van meer objectieve, althans tekstuele, maatstaven (vgl. par. II).

Nadat aldus de uitleg van overeenkomsten tussen partijen onderling in kaart is gebracht, komt vervolgens de uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden aan bod. Eerst wordt bezien wat de reeds vermelde bekende 'CAO'-uitlegnorm inzake de uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden inhoudt en wat het toepassingsbereik van deze norm is. Vervolgens komt een andere jegens derden in acht te nemen uitlegnorm aan bod, de zogenaamde 'geobjectiveerde' of 'genuanceerde' Haviltex-uitlegnorm. Daarna wordt bezien of ook bij de uitleg van een contractuele bepaling jegens derden plaats is voor uitleg aan de hand van de basisnorm die geldt voor de uitleg tussen contractspartijen onderling, de gewone Haviltex-uitlegnorm (vgl. par. III).

Daarna wordt de uitleg van overeenkomsten geduid die weliswaar – en wel per definitie – werking jegens derden hebben, maar ook tussen partijen onderling en dus een hybride opleveren: goederenrechtelijke overeenkomsten (vgl. par. IV).

Tot slot worden de bevindingen samengevat en enige conclusies getrokken (vgl. par. V).

II Uitleg tussen contractspartijen onderling

1 Het Haviltex-arrest

Op 2 februari 1976 verkoopt Ermes aan Haviltex een machine voor het snijden van steekschuim voor bloemen voor fl. 35.000,-, waarvan fl. 20.000,- te betalen contant na levering en montage en fl. 15.000,- in de vorm van 10% van de met de machine te behalen winst totdat dit bedrag betaald zou zijn. Als bijzondere voorwaarde is onder meer overeengekomen:

'a. Tot eind 1976 heeft koper het recht de machine terug te geven voor fl. 20.000,- exclusief BTW. Betaalbaar fl. 2.000,- per maand.'

Op 16 juni 1976 schrijft Haviltex aan Ermes dat zij 'overeenkomstig de bijzondere voorwaarde a. hiermede U de gekochte machine teruggeeft en verzoekt zij voor de terugbetaling van fl. 2.000,- per maand zorg te dragen'.

Ermes stelt hiertegenover dat:

- Haviltex aldus niet gebruik maakt van het recht dat is omschreven in bijzondere voorwaarde a. om de machine 'terug te geven', nu deze term feitelijk dient te worden opgevat en Haviltex de machine niet feitelijk heeft teruggegeven;
- genoemd recht niet eens aan Haviltex toekomt, nu zij de machine 'teruggeeft' zonder opgaaf van redenen.

Het debat in de procedure spitst zich toe op deze laatste – meest vergaande – stelling van Ermes. De vraag die partijen hier verdeeld houdt, is of voor de uitleg van de hierboven aangehaalde bijzondere voorwaarde 'a.' de tekst van hun contract beslissend is, in welk geval Haviltex de machine zonder opgaaf van redenen zou mogen teruggeven, dan wel de door Ermes gestelde bedoelingen van beide partijen bij het sluiten van de overeenkomst die zouden meebrengen dat het recht van Haviltex om de machine terug te geven wel degelijk van een opgaaf van redenen voor deze teruggave afhankelijk is.

Het hof verwerpt het beroep door Ermes op de door haar gestelde bedoelingen van partijen bij het sluiten van de overeenkomst met het argument dat de bewoordingen van de overeenkomst duidelijk zijn en dat een, zuiver taalkundige, uitleg van de bijzondere voorwaarde 'a.' geen leemte laat in de regeling van de verhouding van partijen, meer speciaal die met betrekking tot het recht op beëindiging van de overeenkomst.

In zijn arrest van 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (Ermes/Haviltex) casseert de Hoge Raad deze beslissing met de volgende overweging:

'De vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van partijen is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, kan

niet worden beantwoord op grond van alleen maar een taalkundige uitleg van de bepalingen van dat contract. Voor de beantwoording van die vraag komt het immers aan op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan mede van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen partijen behoren en welke rechtskennis van zodanige partijen kan worden verwacht. Een en ander brengt mee dat het hof bij het bepalen van zijn oordeel dat een bepaling in het contract geen leemte laat in de regeling van de rechtsverhouding tussen partijen, een onjuiste maatstaf heeft aangelegd.¹

De zinsnede dat het aankomt:

‘op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten’

is sinds genoemd arrest eindeloos in rechterlijke uitspraken herhaald en lijkt de basisnorm voor de uitleg van contracten te zijn geworden. Zij staat – naar de naam van koper in de procedure – als de ‘Haviltex’-uitlegnorm/maatstaf te boek en feitenrechters die zich voor de taak gesteld zien een contract uit te leggen, zeggen wel te gaan ‘Haviltexen’.

2 Het Haviltex-arrest: bron van misverstanden

De zojuist genoemde eponiemen geven al enigszins aan dat de Haviltex-uitlegnorm een eigen leven is gaan leiden, los van haar inhoud en van de context waarin zij tot stand kwam.

Het Haviltex-arrest heeft al spoedig na zijn verschijnen een aantal misverstanden in het leven geroepen, met name dat dit arrest:

- uitleg op basis van de tekst in de ban zou doen.
- de rechter zou dwingen in de richting van een zoektocht naar ‘de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten’.¹
- uitleg aan de hand van louter subjectieve maatstaven zou voorschrijven.

Hieronder wordt gepoogd elk van deze misverstanden te weerleggen.

¹ HR 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (*Ermes/Haviltex*).

2.1 Eerste misverstand: de Haviltex-formule doet uitleg op basis van de tekst in de ban

Vooreerst heeft het arrest van de Hoge Raad 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (*Ermes/Haviltex*) bij nogal wat feitenrechters het misverstand opgeroepen dat dit arrest hen op straffe van cassatie zou verbieden een contract op grondslag van de tekst uit te leggen:

‘Onder het regime van het Haviltex-arrest durfde de rechter nauwelijks te oordelen dat hij een contract tekstueel had uitgelegd, ook als hij geen andere aanknopingspunten voor de uitleg had, bang als hij was dat zijn uitspraak vernietigd zou worden.’²

Aldus werd miskend dat genoemd arrest niet de taalkundige wijze van uitleg als zodanig in de ban doet, maar een wijze van uitleg die zich op voorhand tot een dergelijke uitleg beperkt:

‘De vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van partijen is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, kan niet worden beantwoord op grond van *alleen maar een taalkundige uitleg* van de bepalingen van dat contract.’³

Het misverstand is des te merkwaardiger omdat de Hoge Raad in latere arresten herhaaldelijk heeft uitgesproken dat bij de uitleg van contracten op grondslag van de Haviltex-formule alle omstandigheden van het geval moeten worden betrokken.⁴

Toch is het hardnekkig, zoals ook moge blijken uit de omstandigheid dat in dit verband nogal eens Paul Scholten wordt aangehaald als bron van het adagium dat woorden ‘nooit duidelijk’ zijn, dit terwijl deze rechtsgeleerde in werkelijkheid slechts poneerde:

‘Op zichzelf zijn de woorden ener akte nooit duidelijk, door woorduitlegging *alleen* naar het spraakgebruik is geen enkele interpretatie mogelijk.’⁵

Inmiddels heeft de Hoge Raad al vele malen gepoogd dit misverstand met zoveel woorden aan de kaak te stellen. Zo laat dit rechtscollege in zijn arrest van 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (*DSM/Fox*) op de mantra dat de uitleg van een

² R.P.J.L. Tjittes, ‘Terug naar de tekst – Een herwaardering van de tekstuele uitleg van contracten’, *WPNR* 2007-6709, p. 417 e.v.

³ HR 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (*Ermes/Haviltex*). *Cursivering* toegevoegd; GdV.

⁴ Zie bijvoorbeeld de volgende arresten: HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (*DSM/Fox*) en HR 22 september 2006, NJ 2006, 521 (*Samenlevingscontract*).

⁵ P. Scholten, ‘Uitlegging van testamenten’, *WPNR* 1908-2058. *Cursivering* toegevoegd; GdV.

schriftelijk contract niet dient plaats te vinden op grond van alleen maar de taalkundige betekenis van de bewoordingen, de volgende vingerwijzing volgen:

‘In praktisch opzicht is de taalkundige betekenis die deze bewoordingen, gelezen in de context van dat geschrift als geheel, in (de desbetreffende kring van) het maatschappelijk verkeer normaal gesproken hebben, bij de uitleg van dat geschrift vaak wel van groot belang.’

2.2 Tweede misverstand: de Haviltex-formule is onontkoombaar van toepassing

Het tweede misverstand dat het Haviltex-arrest heeft opgeroepen, komt erop neer dat dit arrest de rechter onontkoombaar zou dringen in de richting van een zoektocht naar

‘de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten’.⁶

Tjittes heeft er echter terecht herhaaldelijk op gewezen dat een rechter in het vaak voorkomende geval dat geen van beide partijen iets aangaande deze zin of verwachtingen heeft gesteld of een der partijen zulks wel stelt, maar geen bewijs van haar stelling aanbiedt c.q. niet in dit bewijs slaagt, weinig anders zal resten dan de tekst van het contract of een andere objectieve graadmeter als uitgangspunt te nemen.⁷ Deze situatie zal zich met name voordoen bij de uitleg van standaardbedingen die bij de totstandkoming van de overeenkomst tussen partijen geen voorwerp van bespreking tussen partijen zijn geweest.⁸

Ook buiten Nederland wordt onderkend dat de betekenis die partijen aan een bepaling hechten en de verwachtingen die zij mochten koesteren, niet steeds kunnen worden vastgesteld. In deze zin bijvoorbeeld de Duitse literatuur:

‘Auf die verkehrstypische Erklärungsbedeutung ist auch dann zurückzugreifen, wenn bei empfangsbedürftigen Willenserklärungen das Verständnis des konkreten Empfängers nicht feststellbar oder nicht anzuerkennen ist.’⁹

⁶ HR 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (Ermes/Haviltex).

⁷ Zie dienaangaande vooral R.P.J.L. Tjittes, ‘Contractsuitleg’, *RM Themis* 2003, p. 121 e.v. en van dezelfde auteur ‘Uitleg van schriftelijke contracten’, *RM Themis* 2005, p. 9 e.v. en ‘Terug naar de tekst – Een herwaardering van de tekstuele uitleg van contracten’, *WPNR* 2007-6709, p. 419.

⁸ Zie: HR 23 december 2005, RvdW 2006, 17 (De Rooij/Van Olphen) inzake art. 5.3 van de NVM-standaardkoopakte die onderdeel uitmaakte van de tussen partijen gesloten koopovereenkomst.

⁹ K. Larenz & M. Wolf, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Recht*, München: C.H. Beck 2004, par. 28, Rdnr. 10.

De *Principles, Definitions and Model rules of European Private Law*, de zogenoemde *Draft of the Common Frame of Reference* (hierna: *Draft CFR*),¹⁰ wijden er een aparte bepaling aan, die op de daarin vervatte equivalent van de Haviltex-uitlegnorm de volgende uitzondering aanbrengt:

‘The contract is, however, to be interpreted according to the meaning which a reasonable person would give to it if an intention cannot be established under the preceding paragraph’ (art. 8:101 paragraaf (3) *Draft CFR*).

2.3 Derde misverstand: de Haviltex-formule houdt uitleg aan de hand van louter subjectieve maatstaven in

Wanneer de uitlegnorm/maatstaf vervat in het arrest van de Hoge Raad 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (Ermes/Haviltex), wél op haar waarde wordt geschat alsook daadwerkelijk tot toepassing komt, rijst de vervolgvraag welk effect zij nu eigenlijk sorteert.

De indruk bestaat dat een zoektocht naar:

‘de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten’¹¹.

een louter subjectieve uitlegmaatstaf zou inhouden.

Hoewel de Haviltex-uitlegnorm enerzijds stellig een subjectieve uitlegnorm behelst, sluit deze norm anderzijds een uitleg aan de hand van objectieve maatstaven geenszins uit. Genoemde uitlegnorm brengt op minimaal twee onderdelen uitleg op grondslag van objectieve gegevens mee:

- wanneer de door de ene partij gestelde – van de contracttekst afwijkende – gemeenschappelijke wil van partijen door de andere partij wordt ontkend, wordt een (eventuele) gemeenschappelijke wil van partijen in de zin van art. 3:33 BW niet louter subjectief vastgesteld, maar mede op de grond dat de bedoeling van de ene partij *de andere partij niet is ontgaan*.
- art. 3:35 BW brengt mee dat het vertrouwen van een partij in haar eigen – door de andere partij niet bedoelde – lezing van het contract dient te worden gehonoreerd indien dit vertrouwen *gerechtvaardigd* was.

¹⁰ In deze *Draft*, die is voorbereid door de *Study Group of a European Civil Code* en de *Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*, zijn ten behoeve van de Europese Unie *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law* geformuleerd (zie de *Interim Outline Edition* van genoemde *Draft*, uitgegeven door Sellier, European Law Publishers, München 2008).

¹¹ HR 23 maart 1981, NJ 1981, 635 (Ermes/Haviltex).

Wanneer beide partijen inderdaad iets anders bedoelden dan uit de letterlijke interpretatie van de tekst volgt, zoals Ermes in de onderhavige procedure stelde, volgt reeds uit art. 3:33 BW dat deze gemeenschappelijke wil van partijen zal prevaleren boven de tekst van het contract. *Falsa demonstratio non nocet*,¹² zo heet het, ook over de landsgrenzen.¹³

Wanneer partijen beiden anders hebben gewild dan uit de tekst van het contract volgt, zullen zij hun gemeenschappelijke wil in de regel ook in afwijking van de tekst eendrachtig doorzetten, zodat het dan niet tot enigerlei procedure zal komen.

Spannender is wat rechtens is wanneer de door de ene partij gestelde – van de contracttekst afwijkende – gemeenschappelijke wil van partijen door de andere partij wordt ontkend, zoals Haviltex in de onderhavige procedure deed. In dat geval is heel wel denkbaar dat een – van de contracttekst afwijkende – gemeenschappelijke wil van partijen desalniettemin aanwijsbaar is, zodat art. 3:33 BW alsnog tot toepassing komt.

De vaststelling van een gemeenschappelijke wil in de zin van dit artikel is echter niet een louter subjectieve aangelegenheid: wanneer Haviltex wel stelt niet te hebben gewild dat zij de overeenkomst slechts zou kunnen beëindigen onder opgaaf van redenen, maar *haar niet is ontgaan* dat Ermes deze clausulering wél wilde, zal immers ook Haviltex geacht worden deze clausulering in de zin van art. 3:33 BW te hebben gewild.¹⁴

Wanneer ook zo'n – mede objectief – op te vatten gemeenschappelijke wil van partijen in de zin van art. 3:33 BW niet aanwijsbaar is, maar één van beiden wel gerechtvaardigd heeft mogen vertrouwen dat óók de wederpartij haar eigen – van de letterlijke betekenis van de tekst afwijkende – bedoeling onderschreef, zal art. 3:35 BW meebrengen dat dit vertrouwen dient te worden gehonoreerd: wanneer Haviltex is ontgaan dat zij de machine slechts onder opgaaf van redenen zou mogen teruggeven, maar Ermes mocht vertrouwen dat dit Haviltex niet was ontgaan, volgt uit art. 3:35 BW dat het bij Ermes gewekte gerechtvaardigde vertrouwen prevaleert boven de letterlijke tekst.

¹² HR 1 december 2000, NJ 2001, 196 (*Bruin/NVC*).

¹³ Zie: RG 8 juni 1920, RGZ 99, 147 (*Haakjöringsköd*) voor de *leading case* op dit gebied: wanneer beide partijen bedoelen dat walvisvles voorwerp van hun koopovereenkomst zou zijn, maar in de tekst abusievelijk haaienvles (*Haakjöringsköd*) hebben vermeld, prevaleert de bedoeling van beide partijen boven de tekst.

¹⁴ Paragraaf (2) van art. 8:101 van eerdergenoemde *Draft of the Common Frame of Reference*, dat de *General Rules of Interpretation of Contracts* weergeeft, heeft een drastischer oplossing in huis om Haviltex in een dergelijk geval af te serveren, de irrelevantverklaring van diens wil: *'If one party intended the contract, or a term or expression used in it, to have a particular meaning, and at the time of the conclusion of the contract the other party was aware (...) of the first party's intention, the contract is to be interpreted in the way intended by the first party.'*

Ook in dit laatste geval geeft een objectief element, de *gerechtvaardigheid* van het vertrouwen van de andere partij, de doorslag: het gaat er immers uiteindelijk niet zozeer om of Ermes daadwerkelijk vertrouwde dat Haviltex de clausulering niet was ontgaan, maar of hij hierop 'onder de gegeven omstandigheden *redelijkerwijze mocht* vertrouwen' (art. 3:35 BW).¹⁵ En soms zal het niet gaan om de vraag of de wederpartij gerechtvaardigd op haar lezing van het contract mocht vertrouwen, maar om de vraag of een redelijke persoon dit vertrouwen in de gegeven omstandigheden had mogen koesteren.¹⁶

Ook het Haviltex-arrest zelf steekt de objectieve elementen in de daarin vervatte uitlegnorm niet onder stoelen of banken, nu het volgens dit arrest aankomt

'op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer *redelijkerwijs* aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien *redelijkerwijs* van elkaar mochten verwachten'.¹⁷

Deze redenering veronderstelt wél dat uitleg op basis van de grondslagen van de rechtshandeling/overeenkomst dient plaats te vinden: de wil van de declarant(en) respectievelijk het gerechtvaardigde vertrouwen van de geadresseerde van de wilsverklaring, zoals neergelegd in art. 3:33 BW respectievelijk art. 3:35 BW.

Deze veronderstelling wordt echter in de literatuur onderschreven.¹⁸ Zij spoort ook met het feit dat een contract niet tot stand komt in het geval een – ruim uit te leggen – gemeenschappelijke wil van partijen niet aanwijsbaar is en geen der partijen zich voor haar eigen lezing van het contract erop kan beroepen dat haar vertrouwen gerechtvaardigd was. De gemeente Bunde en Erckens kunnen deze conclusie uit eigen ervaring bevestigen.¹⁹

Dat enigszins aan het zicht onttrokken bleef dat de Haviltex-uitlegnorm de grondslagen van de rechtshandeling/overeenkomst, de wil (vgl. art. 3:33 BW) respectievelijk het gerechtvaardigde vertrouwen (vgl. art. 3:35 BW), reflecteert,

¹⁵ Paragraaf (2) van art. 8:101 *Draft CFR*: *'If one party intended the contract, or a term or expression used in it, to have a particular meaning, and at the time of the conclusion of the contract the other party (...) could reasonably be expected to have been aware of the first party's intention, the contract is to be interpreted in the way intended by the first party.'*

¹⁶ In deze zin: Tjittes 2005, p. 13 (zie noot 7).

Paragraaf (3) van art. 8:101 *Draft CFR*: *'The contract is, however, to be interpreted according to the meaning which a reasonable person would give to it if an intention cannot be established under the preceding paragraphs.'*

¹⁷ Cursivering toegevoegd; GdV.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld: Asser/Hartkamp 2001 (4-II), nr. 281; Jac. Hijma e.a., *Rechtshandeling en overeenkomst* (Studiereeks Burgerlijk Recht 3), Deventer: Kluwer 2007, nr. 265 en Tjittes 2005, p. 6 e.v. (zie noot 7).

¹⁹ Zie: Hof 's-Hertogenbosch 3 februari 1992, NJ 1992, 429 dat de reeds sinds het bekende HR 17 december 1976, NJ 1977, 241 (*Bunde/Erckens*, ook wel: *Misverstand-arrest*) slepende procedure besloot met de conclusie dat tussen partijen géén overeenkomst tot stand was gekomen.

is waarschijnlijk mede in de hand gewerkt door de omstandigheid dat de wetgever van opname van algemene regels inzake de uitleg van contracten in het Burgerlijk Wetboek heeft afgezien.

In andere rechtssystemen is deze band tussen grondslag en uitleg van de overeenkomst meer inzichtelijk. Zo reflecteren de uitlegeregels van het *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* duidelijk de ook ten onzent geldende grondslagen van de rechtshandeling/overeenkomst, de wil van de declarant(en) respectievelijk het gerechtvaardigd vertrouwen van de geadresseerde van de wilsverklaring:²⁰

- ‘Bei der Auslegung einer Willenserklärung ist der wirkliche Wille zu erforschen und nicht an dem buchstäblichen Sinne des Ausdrucks zu haften.’ (§ 133 BGB);
- Volgens § 157 BGB moet men overeenkomsten ‘so auslegen, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.’

3 De basisuitlegnorm in Engeland, Frankrijk en Duitsland: een schets

In de meeste ons omringende landen geschiedt de uitleg van contracten in het algemeen aan de hand van objectiever maatstaven dan ten onzent.

Dit geldt bijvoorbeeld voor het Engelse recht dat bij de uitleg van schriftelijk aangegane contracten van oudsher niet toestond om op zoek te gaan naar de bedoelingen van partijen buiten dit geschrift om.²¹ In het Engelse recht heeft zich echter wel de ontwikkeling voorgedaan dat voor het geval uitleg van een geschrift op basis van zijn bewoordingen alleen geen resultaat oplevert of een resultaat dat vanuit commercieel oogpunt zinloos is, hun betekenis niet langer op louter taalkundige gronden hoeft te worden vastgesteld, maar zodanig dat zij, gelet op de zogenoemde ‘*factual matrix*’ van het contract, wel zin heeft.²² Maar ook dan blijft de aan te leggen uitlegnorm een objectieve.²³ Het gaat niet om wat deze partijen zelf met het geschrift hebben bedoeld of mochten denken dat ermee bedoeld was, maar om hetgeen redelijke mensen die in dezelfde omstandigheden als partijen hadden verkeerd, zouden hebben bedoeld respectievelijk hadden mogen denken.²⁴ Ook verschilt de Engelse wijze van uitleg in zoverre van de Nederlandse dat niet alle omstandigheden van het geval

²⁰ Zie voor andere wettelijke uitlegeregels terzake van contracten die de grondslagen van contracten reflecteren: art. 1156 *Code civil*, art. 8 van het Weens Koopverdrag alsmede art. 4.1 paragraaf 1 van de *UNIDROIT Principles for International Commercial Contracts 2004* en het reeds geciteerde art. 8:101 *Draft CFR*.

²¹ Zie: *Lovell & Christmas Ltd. v. Wall* (1911) 104 L.T. 85, C.A.

²² Zie: *Prenn v. Simmonds* [1971] 1 *W.L.R.* 1381 en *Investors Compensation Scheme Ltd. v. West Bromwich Building Society* [1998] 1 *W.L.R.* 896.

²³ Zie dienaangaande: N. Kornet, *Contract Interpretation and Gap Filling: Comparative and Theoretical Perspectives* (diss. Maastricht UM) Antwerpen: Intersentia 2006, p. 158 e.v.

²⁴ Zie hieromtrent: Tjittes 2005, p. 4 e.v. (zie noot 7).

bij de uitleg dienen te worden betrokken: alleen omstandigheden ten tijde van de contractsluiting wegen mee, zodat omstandigheden daterend van vóór of na de contractsluiting buiten beschouwing dienen te worden gelaten.²⁵

Hoewel naar Frans recht de ‘*commune intention des parties contractantes*’ (art. 1156 *Code civil*) beslissend lijkt voor de uitleg,²⁶ casseert de *Cour de Cassation* voor het geval de lagere rechter afbreuk doet aan een ‘*clause claire et précise*’ van een schriftelijk contract.²⁷ Dit veronderstelt wel dat contractuele bepalingen, anders dan naar Nederlands recht, al op het eerste gezicht helder en precies kunnen zijn.²⁸ De Franse feitenrechter maakt ook ruimschoots gebruik van zijn bevoegdheid om een partijaanbod te passeren dat ertoe strekt om te bewijzen dat een andere lezing van een schriftelijk contract bedoeld was dan de letterlijke.²⁹ Aldus komt in de praktijk aan de tekst van de overeenkomst grote betekenis toe. Deze opstelling van de Franse feitenrechter brengt tevens mee dat bij de uitleg van contracten, anders dan naar Nederlands recht, niet alle omstandigheden van het geval dienen te worden betrokken.

Zoals al vermeld, zijn de hoofdregels van uitleg naar Duits recht, evenals die naar Nederlands recht, verankerd in de grondslagen van de rechtshandeling/overeenkomst: de wil respectievelijk het gerechtvaardigd vertrouwen, maar thans met zoveel woorden (vgl. (§ 133 BGB respectievelijk § 157 BGB)). Gegeven deze uitgangspunten, zal het niet verbazen dat de uitleg van rechtshandelingen/contracten naar Duits recht, evenals die naar Nederlands recht, zowel subjectieve als objectieve kenmerken vertoont. Zoals ook al uit de formulering van § 157 BGB is op te maken (‘*mit Rücksicht auf die Verkehrssitte*’), lijkt de uitleg van rechtshandelingen/overeenkomsten naar Duits recht echter een slag objectiever dan die naar Nederlands recht.³⁰ Hoewel ook naar Duits recht bij de uitleg in beginsel met alle omstandigheden van het geval rekening dient te worden gehouden, geldt dit niet voor omstandigheden die zich pas opdoen na de ontvangst van de uit te leggen wilsverklaring door de geadresseerde ervan: ‘*Eine Willenserklärung hat mit dem Augenblick des Wirksamwerdens ihren unveränderlichen Erklärungswert.*’³¹

²⁵ Tjittes 2005, p. 5 (zie noot 7).

²⁶ Zie: F. Terré, P. Simler & Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Parijs: Dalloz 1996, nr. 20 e.v.

²⁷ Zie: Cass. civ. 15 april 1872, *DP* 1872.1.176.

²⁸ Aldus terecht: Tjittes 2005, p. 5 (zie noot 7).

²⁹ R.J. Tjittes, ‘*The Construction of Contracts: Converging Trends under Common Law and Civil Law*’, voordracht op 21 april 2008 voor het *Centre for the Study of European Contract Law* van het Amsterdams Instituut voor Privaatrecht.

³⁰ Tjittes 2005, p. 6 e.v. (zie noot 7). Zie dienaangaande ook: N. Kornet, *Contract Interpretation and Gap Filling: Comparative and Theoretical Perspectives* (diss. Maastricht UM), Antwerpen: Intersentia 2006, p. 96 e.v.

³¹ BGH LM ErbStG Nr 1, waaromtrent *MünchKommBGB/Busche* § 133, Rdnr. 4.

4 Een nieuwe trend: bij sommige handelscontracten dient van taalkundige uitleg te worden uitgegaan

Een verkoper van aandelen verleent in een door advocaten van beide partijen in het Engels gestelde *Share Purchase Agreement (SPA)* die een 'entire agreement clause' bevat, aan de vennootschap welker aandelen zij verkoopt (de doel- of targetvennootschap), vrijwaring ('*indemnification*') voor niet-betalde belastingaanslagen die de doelvennootschap 'as of April 1 1998' zouden worden opgelegd. Vervolgens rijst de vraag of de verkoper op grond van deze bepaling moet opdraaien voor een aanslag vennootschapsbelasting die de doelvennootschap weliswaar pas na genoemde datum wordt opgelegd, maar toch betrekking heeft op het boekjaar dat loopt van 1 april 1997 t/m 31 maart 1998. Zuiver tekstuele interpretatie van deze vrijwaringsclausule zou meebrengen dat de verkoper voor deze aanslag moet opdraaien. Hiertegen pleit echter dat de doelvennootschap, naar de verkoper bekend was, al een specifieke voorziening had getroffen voor de litigieuze belastingaanslag. Het hof kent beslissende betekenis toe aan de taalkundige uitleg van de vrijwaringsclausule en de Hoge Raad gaat hierin mee in zijn arrest van 19 januari 2007:

'dat voor het antwoord op de vraag welke zin partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijze mochten toekennen aan de omstreden woorden in art. 8 onder b SPA en wat zij te dien aanzien redelijkerwijze van elkaar mochten verwachten, in de door het hof in rov. 8.1. genoemde omstandigheden, waaronder de aard van de transactie, de omvang en gedetailleerdheid van het contract, de wijze van totstandkoming ervan en in het bijzonder de hierboven onder 3.3.3 (d) geciteerde 'entire agreement clause' van art. 17.5 SPA, als uitgangspunt beslissend gewicht dient te worden toegekend aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van die woorden, gelezen in het licht van de overige, voor de uitleg relevante bepalingen van de SPA. Een en ander geeft niet blijk van een onjuiste opvatting aangaande de wijze waarop in een zaak als deze de Haviltex-maatstaf dient te worden toegepast.'³²

Dit arrest levert de merkwaardigheid op dat de Haviltex-maatstaf kan meebrengen dat de basisnorm die is neergelegd in het arrest waaraan deze maatstaf zijn naam ontleent, namelijk dat het aankomt

'op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten'

moet wijken voor taalkundige uitleg van een contract.

³² HR 19 januari 2007, NJ 2007, 575 (*Meyer Europe/PontMeyjer*).

En dit arrest is geen *rara avis* gebleven. De Homburg-groep en Piet Derksen hebben elk een 50%-belang hebben in Uninvest, waarbij eerstgenoemde wel de prioriteitsaandelen Uninvest houdt onder de verplichting deze in overleg met Piet Derksen uit te oefenen. Na gesteggel sluiten beide grootaandeelhouders met behulp van hun advocaten een vaststellingsovereenkomst onder meer inhoudende dat indien de prioriteitsaandelen Uninvest de Homburg-groep zullen verlaten, deze ten behoeve van Piet Derksen zal bedingen dat de verkrijger een bod doet op alle aandelen van Piet Derksen voor een prijs gelijk aan die waarvoor de verkrijger de gewone aandelen Uninvest van de Homburg-groep zal verwerven. Investeerdere brengen vervolgens een bod uit op alle aandelen Uninvest en kopen de prioriteitsaandelen Uninvest van Homburg. Piet Derksen wil dat de meerwaarde van deze laatste aandelen alsnog ook aan hem ten goede komt op de grond dat dit de bedoeling van de vaststellingsovereenkomst was. Het hof wijst Derksens hiertoe strekkende vordering echter af op de grond dat de vaststellingsovereenkomst taalkundig gezien niet geldt voor het onderhavige geval waarin een derde een bod op alle aandelen Uninvest heeft uitgebracht en dat deze taalkundige uitleg prevaleert, tenzij een andere bedoeling van partijen wordt gesteld. De Hoge Raad gaat hierin mee onder verwijzing naar zijn zojuist geciteerde arrest van 19 januari 2007.³³

Uit beide arresten volgt wel dat van taalkundige uitleg dient te worden uitgegaan, maar dat elk der partijen bevoegd blijft te bewijzen dat partijen anders bedoeld hadden dan uit de tekst van de akte volgt.³⁴ Een en ander betekent overigens niet dat een partij zich ook op deze tekstuele uitlegnorm van een contractuele bepaling kan beroepen teneinde deze bepaling oneigenlijk te gebruiken.³⁵

Men zij bedacht op het beperkte toepassingsbereik van deze 'taalkundige' Haviltex-uitleg. Zij is slechts van toepassing voor het geval professionele partijen een uitgebreid of zelfs alomvattend contract ('entire agreement clause') hebben gesloten bij de formulering waarvan zij zich door deskundigen hebben doen bijstaan en, zoals zojuist gezegd, blijft elke partij bevoegd te bewijzen dat partijen anders bedoeld hadden dan uit de tekst van de akte volgt.

III Uitleg van contracten jegens derden

Thans staat te bezien hoe uitleg van contractuele bepalingen jegens derden plaatsvindt.

³³ HR 29 juni 2007, NJ 2007, 576 (*Derksen/Homburg*).

³⁴ Zie hieromtrent: H.N. Schelhaas, 'Pacta sunt servanda bij commerciële contracten', *NTBR* 2008, p. 150 e.v. en T.H.M. van Wechem, 'Het regent weer Haviltex', *Contracteren – Tijdschrift voor de contractspraktijk* 2007, p. 70 e.v.

³⁵ HR 19 oktober 2007, C06/123HR (*ECT/Vodafone*).

Drie uitlegnormen beheersen de uitleg van contracten jegens derden, namelijk:

- de ‘CAO’-uitlegnorm;
- de ‘geobjectieerde of genuanceerde’ Haviltex-norm;
- de Haviltex-basisuitlegnorm.

De kunst is uiteraard om bij de uitleg van contracten jegens derden het toepassingsbereik van deze normen uit elkaar te houden.

1 Uitleg van contracten jegens derden: een enkele keer aan de hand van de ‘CAO’-uitlegnorm

Wie aan uitleg van contracten tussen een contractspartij en derden denkt,³⁶ zal eerst de zogenoemde ‘CAO’-uitlegnorm te binnen schieten. Ingevolge deze norm hebben derden voor het geval een

‘schriftelijke overeenkomst of andere regeling naar haar aard bestemd is de rechtspositie van derden te beïnvloeden, zonder dat die derden invloed hebben op de inhoud of formulering van die overeenkomst/regeling, terwijl de onderliggende partijbedoeling voor die derden niet kenbaar is’³⁷

aanspraak op een wijze van uitleg van de daarin vervatte bepalingen naar objectieve maatstaven. Hierbij kan behalve aan de bewoordingen van de uit te leggen bepalingen en die van andere bepalingen in de overeenkomst/regeling of daarbij behorende toelichting ook betekenis worden toegekend aan de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe diverse mogelijke tekstinterpretaties zouden leiden en aan de bedoeling van partijen voor zover deze naar objectieve maatstaven kenbaar was voor bij de totstandkoming van de overeenkomst/regeling niet betrokken derden.³⁸

Tegenover deze ‘objectieve’ uitleg jegens derden wordt dan de wijze van uitleg van schriftelijke contractsbepalingen gesteld waarop partijen jegens elkaar aanspraak kunnen maken, welke dient plaats te vinden overeenkomstig

‘de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten’,

de zogenoemde ‘Haviltex’-basisuitlegnorm.

³⁶ Zie over dit onderwerp: R.J. Tjittes, ‘De uitleg van een contract jegens derden’, in: E.H. Hondius, J.J. Brinkhof & M. de Cock Buning (red.), *Contracteren internationaal (Grosheide bundel)*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006, p. 73 e.v.

³⁷ HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox).

³⁸ Zie behalve HR 17 september 2004 ook HR 31 mei 2002, NJ 2003, 110 en HR 28 juni 2002, NJ 2003, 111.

Zoals de Hoge Raad in het arrest van 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox) opmerkt, hebben deze ‘CAO’-uitlegnorm en de Haviltex-basisuitlegnorm gemeen dat de uitleg van een schriftelijk contract niet alleen maar behoort plaats te vinden op grond van de taalkundige betekenis van de woorden. Dat is ontegenzeggelijk juist:

- de Haviltex-basisuitlegnorm ontleent nu juist haar bestaan aan deze gedachte.
- hierboven bleek al dat voor uitleg op grondslag van de ‘CAO’-norm óók betekenis kan worden toegekend aan de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe diverse mogelijke tekstinterpretaties zouden leiden en aan de bedoeling van partijen voor zover deze naar objectieve maatstaven kenbaar was voor bij de totstandkoming van de overeenkomst/regeling niet betrokken derden.³⁹

Toch is het verschil tussen beide uitlegnormen enorm. Uitleg op grondslag van de ‘CAO’-uitlegnorm geschiedt, anders dan die op grondslag van de Haviltex-basisuitlegnorm, louter op grondslag van factoren die naar objectieve maatstaven kenbaar waren voor bij de totstandkoming van de overeenkomst niet betrokken derden. De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 14 maart 2008 voorts duidelijk gemaakt dat de hierboven vermelde, andere dan tekstuele objectieve gezichtspunten geenszins wegnemen dat:

‘de bewoordingen van de CAO-bepalingen en eventueel de daarbij behorende toelichting, gelezen in het licht van de gehele tekst van de overeenkomst, van doorslaggevende betekenis zijn.’⁴⁰

Uitleg op grondslag van de ‘CAO’-norm geschiedt dus louter objectief, hetgeen in de regel wil zeggen: tekstueel. Een groot verschil met uitleg op basis van de ‘Haviltex’-basisuitlegnorm, waarbij het, zoals bekend, aankomt op

‘de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.’

Bovendien dienen bij uitleg op grondslag van de ‘Haviltex’-basisuitlegnorm, zoals gezegd, alle omstandigheden van het geval te worden meegewogen.⁴¹

Men zij echter op het beperkte toepassingsbereik van deze ‘CAO’-uitlegnorm bedacht. Deze norm is slechts van toepassing indien de uit te leggen schriftelijke overeenkomst/andere regeling

³⁹ Zie de in de vorige noot aangehaalde arresten.

⁴⁰ HR 14 maart 2008, LJV BC6699.

⁴¹ Zie bijvoorbeeld: HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox) en HR 22 september 2006, NJ 2006, 521 (*Samenlevingscontract*).

‘naar haar aard bestemd is de rechtspositie van derden te beïnvloeden, zonder dat die derden invloed hebben op de inhoud of formulering van die overeenkomst/regeling, terwijl de onderliggende partijbedoeling voor die derden niet kenbaar is.’⁴²

Aan deze toepassingsvoorwaarde wordt echter slechts zelden voldaan. Tot dusverre hebben – op het niveau van de Hoge Raad althans – slechts de volgende derden deze horde kunnen nemen, zodat zij zich bij wijze van uitzondering op uitleg conform de ‘CAO’-uitlegnorm konden beroepen:

- werknemers en werkgevers te wier opzichte een CAO⁴³ of niet als zodanig aan te merken sociaal plan⁴⁴ geldt bij de totstandkoming waarvan zij niet betrokken waren.
- werknemers te wier opzichte een collectief pensioenreglement geldt dat hun werkgever met het bedrijfspensioenfonds is overeengekomen.⁴⁵
- Brandstichters die zich, teneinde van verhaal door brandverzekeraars gevrijwaard te blijven, op het door deze laatsten onderling overeengekomen Bindend Besluit Regres beroepen.⁴⁶
- zij die zich hebben onderworpen aan het arbitragereglement van de *International Chamber of Commerce*.⁴⁷
- diegenen die als obligatiehouders toe zullen treden tot een overeenkomst van geldleen waarvan de voorwaarden zijn overeengekomen tussen de beoogde debiteur van deze lening en een trustmaatschappij die zich heeft verbonden om exclusief de belangen van de toekomstige obligatiehouders te gaan behartigen en die bij de formulering van de voorwaarden van deze overeenkomst in het geheel niet betrokken zijn geweest.⁴⁸

In verreweg de meeste gevallen zal uitleg van een schriftelijk contract tussen een contractpartij en derden dus niet plaatsvinden aan de hand van de ‘CAO’-uitlegnorm.

2 Uitleg van overeenkomsten jegens derden: soms aan de hand van de ‘geobjectiverde’ Haviltex-uitlegnorm

De hierboven vermelde eenvoudige uitkomst – bij wijze van uitzondering geldt de objectieve ‘CAO’-norm, die opgeld doet indien is voldaan aan een toepassingsvoorwaarde van scherpe snit – is danig gecompliceerd door de

⁴² HR 20 februari 2004, *NJ* 2005, 493 (*DSM/Fox*).

⁴³ Zie: HR 17 september 1993, *NJ* 1994, 173 en HR 24 september 1993, *NJ* 1994, 174.

⁴⁴ Zie: HR 26 mei 2000, *NJ* 2000, 473.

⁴⁵ Zie: HR 20 februari 2004, *NJ* 2005, 493 (*DSM/Fox*).

⁴⁶ Zie: HR 16 mei 2003, *NJ* 2003, 470.

⁴⁷ Zie: HR 17 januari 2003, *NJ* 2004, 384.

⁴⁸ Zie: HR 23 maart 2001, *NJ* 2003, 715.

volgende rechtsoverweging in het arrest van de Hoge Raad van 17 september 2004, *NJ* 2005, 493 (*DSM/Fox*):

‘Tussen de Haviltex-norm en de CAO-norm bestaat geen tegenstelling, maar een vloeiende overgang. Enerzijds heeft ook bij de toepassing van de Haviltex-norm te gelden dat, indien de inhoud van een overeenkomst in een geschrift is vastgelegd – nog afgezien van het bepaalde in art. 3:36 BW in de verhouding tot derden – de argumenten voor een uitleg van dat geschrift naar objectieve maatstaven aan gewicht winnen in de mate waarin de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen.’

De zojuist aangehaalde uitlegnorm, die, ter onderscheiding van de Haviltex-basisuitlegnorm, door het leven gaat als de ‘geobjectiverde of genuanceerde Haviltex-norm’,⁴⁹ heeft de vraag opgeroepen hoe zij zich verhoudt tot de CAO-norm:

‘Voor nieuwe gevallen zal niet steeds duidelijk zijn of zij onder de CAO-maatstaf of onder de ‘geobjectiverde Haviltex-uitlegnorm’ thuishoren.’⁵⁰

Beide uitlegnormen hebben betrekking op de uitleg van schriftelijke contractuele bepalingen die tot doel hebben de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kunnen kennen. Het verschil tussen beide uitlegnormen lijkt gelegen in de omvang van het aantal derden waarop de uit te leggen contractuele bepaling van toepassing kan worden: naarmate dit aantal derden groter is, zal eerder het omslagpunt worden bereikt waarop jegens alle derden waarop deze bepaling van toepassing is uniforme uitleg van de contractuele bepaling geboden is. Volgens C.E. du Perron zal de

‘CAO-maatstaf moeten worden toegepast bij overeenkomsten die het karakter hebben van een regeling voor een aanzienlijke groep derden (...). Waar sprake is van contractueel betrokken derden zonder dat schaalvergroting een rol speelt, kan met de geobjectiverde Haviltex-maatstaf afdoende recht worden gedaan aan de omstandigheden van het geval. Dat de Hoge Raad in het Fox-arrest toch tot toepassing van de CAO-norm komt, is volgens mij te

⁴⁹ Zie: A.G. Bakels in zijn conclusie voor HR 18 oktober 2002, *NJ* 2003, 503 (*Buter/Besix*) en C.E. du Perron in zijn noot onder dit arrest.

⁵⁰ C.E. du Perron in zijn noot onder HR 20 februari 2004, *NJ* 2005, 493 (*DSM/Fox*).

verklaren door de noodzaak de betrokken pensioenregeling, met het oog op de andere werknemers, uniform uit te leggen.⁵¹

Bij de gevallen waarop de 'CAO'-uitlegnorm van toepassing is, valt inderdaad op dat het aantal derden waarop de uit te leggen contractuele bepaling van toepassing is, zo groot is dat differentiatie tussen deze derden onderling ongepast voorkomt. Men moet er toch niet aan denken dat bijvoorbeeld werknemers te wier opzichte een CAO,⁵² een niet als zodanig aan te merken sociaal plan,⁵³ of een collectief pensioenreglement van kracht is,⁵⁴ zich zouden kunnen beroepen op de verschillende lezingen die zij elk met betrekking tot deze collectieve instrumenten aanhouden. En ditzelfde geldt voor brandstichters die zich, teneinde van verhaal door brandverzekeraars gevrijwaard te blijven, op het door deze laatsten onderling overeengekomen Bindend Besluit Regres beroepen,⁵⁵ en voor diegenen die als obligatiehouders toetreden tot een overeenkomst van geldleen waarvan de voorwaarden zijn overeengekomen tussen de beoogde debiteur van deze lening en een trustmaatschappij die zich heeft verbonden om exclusief de belangen van de toekomstige obligatiehouders te gaan behartigen.⁵⁶

Zo ook het Duitse recht: in geval van *Tarifverträge* en *Betriebsvereinbarungen*, de equivalenten van onze CAO's, acht men het in verband met hun '*normative Wirkung für eine über den Kreis der Vertragspartner hinausgehende Personenzahl*' consequent om bij de uitleg hiervan in zoverre de uitleg van wetten te benaderen dat '*an der Stelle der Ermittlung eines Empfängerhorizonts die Prüfung der Frage zu treten hat, wie jeder beliebige Normadressat das Vertragswerk verstehen konnte.*'⁵⁷

De 'geobjectiveerde of genuanceerde Haviltex'-norm is dan van de weeromstuit van toepassing op situaties waarin het aantal derden wier positie door een contractuele bepaling wordt beïnvloed, dit omslagpunt nog niet heeft bereikt. Aan wat voor gevallen moet men dan denken?

⁵¹ Noot onder HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (*DSM/Fox*). In dezelfde zin M. Wissink die 'een zekere massaliteit' als voorwaarde voor toepassing van de 'CAO'-maatstaf eist (zie: M.H. Wissink, 'Uitleg volgens Haviltex of de CAO-norm? Over een vloeiende overgang en de noodzaak om toch te kiezen', *WPNR* 2004-6579, p. 407-415) alsook: T. Hartlief, die de rol van de 'CAO'-maatstaf voor nieuwe gevallen gering acht (zie: T. Hartlief, 'De uitleg van contracten, Haviltex revisited', *TPR* 2004, p. 1083).

⁵² Zie: HR 17 september 1993, NJ 1994, 173 en HR 24 september 1993, NJ 1994, 174.

⁵³ Zie: HR 26 mei 2000, NJ 2000, 473.

⁵⁴ Zie: HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (*DSM/Fox*).

⁵⁵ Zie: HR 16 mei 2003, NJ 2003, 470.

⁵⁶ Zie: HR 23 maart 2001, NJ 2003, 715.

⁵⁷ *MünchKommBGB/Busche* § 133, Rdnr. 38. In dezelfde zin Larenz & Wolf 2004, par. 28, Rdnr. 9 (zie noot 9).

NBA, een belegger in onroerend goed, heeft op een executoriale veiling een lidmaatschapsrecht in een coöperatieve flatexploitatievereniging gekocht. In de veilingvoorwaarden die op deze koop toepasselijk zijn, is bepaald dat koper zich bij wijze van kettingbeding verplicht om het gebruiksrecht van de bij dit lidmaatschapsrecht horende zolderetage om niet af te staan aan een 'nader door verkoper aan te wijzen derde'. Verkoper had Meerhuysen als gebruiker van bedoelde zolderetage aangewezen, maar deze laatste had deze etage op zijn beurt aan een ander verhuurd. Tussen NBA en Meerhuysen is in geding of de laatste hiertoe wel bevoegd is. Uitleg van het geschetste kettingbeding zal uitkomst moeten bieden. Laten wij dienaangaande de Hoge Raad aan het woord:

'In een geval als dit, waarin sprake is van een koop op een executoriale veiling, ligt als uitgangspunt bij de uitleg van een van de veilingvoorwaarden deel uitmakend beding als het onderhavige, waarmee wordt beoogd de positie van een derde, te weten de veilingkoper, te bepalen, een toespitsing van de Haviltex-norm op een geobjectiveerde maatstaf in de rede. Op de grondslag dat van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen (HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493), leidt dit tot het volgende. Enerzijds mag de koper op een veiling als deze voor de vaststelling van de betekenis van het beding aan de bewoordingen van het beding, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de veilingvoorwaarden, in beginsel doorslaggevend gewicht toekennen. Anderzijds echter kunnen de concrete omstandigheden van het geval, waaronder met name de inhoud van de veilingvoorwaarden, meebrengen dat van de voornemens is aan de veiling als koper deel te nemen, kan worden geveerd dat hij zich door onderzoek nader op de hoogte stelt van de betekenis die naar de bedoeling van de opstellers ervan aan het beding moet worden toegekend, bij gebreke waarvan hij die bedoeling, ook als die van de bewoordingen afwijkt, tegen zich moet laten gelden. Zodanige omstandigheden kunnen zijn: onduidelijkheden in de tekst van het beding en vragen die het beding reeds bij eerste lezing aangaande de achterliggende bedoeling van de opstellers ervan oproept, mede in aanmerking genomen de bezwaardheid van het beding voor de verkrijger van de te veilen zaak. In verband hiermee kunnen de kennis, ervaring en deskundigheid van de aspirant-veilingkoper een rol spelen bij het antwoord op de vraag wat van hem terzake mag worden verwacht.'⁵⁸

Hier rijst wellicht de vraag hoe de Hoge Raad NBA ten opzichte van de veilingvoorwaarden kan opvoeren als 'derde', terwijl zij toch optreedt als partij (koper) bij een koopovereenkomst waarop de voorwaarden toepasselijk zijn. De achtergrond hiervan is dat voorafgaand aan deze koopovereenkomst bij afzonderlijke overeenkomst tussen de verkoper van het lidmaatschapsrecht en de veiling is overeengekomen dat deze veilingvoorwaarden toepasselijk zullen zijn op de nog te sluiten veilingkoop. Ten opzichte van deze eerdere overeenkomst is

⁵⁸ HR 2 februari 2007, RvdW 2007, 168 (*NBA/Meerhuysen*).

de uiteindelijke veilingkoper NBA een derde. Het kettingbeding in veilingvoorwaarden voldoet voorts aan de toepassingvoorwaarde die zowel de 'CAO'-norm als de onderhavige 'geobjectiveerde of genuanceerde Haviltex'-norm stelt, te weten een schriftelijke contractuele bepaling die ertoe bestemd is de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kunnen kennen.

Maar waarom is nu de laatste uitlegnorm in dit geval van toepassing en niet de eerste? Omdat op een veiling uiteindelijk maar één van de aanwezigen als koper uit de bus kan komen, zodat het eerder gememoreerde omslagpunt waarop uniforme uitleg van de contractuele bepaling geboden is jegens alle derden waarop deze bepaling van toepassing is, hier niet eens in beeld komt. Op dergelijke gevallen van uitleg jegens derden waarin de objectieve uitleg best een uitzondering kan velen – zoals ten nadele van derde NBA ook bleek – ziet de 'geobjectiveerde of genuanceerde Haviltex'-norm.

3 Uitleg van contracten jegens derden: Haviltex-basisuitlegnorm is de hoofdregel

In verreweg de meeste gevallen vindt uitleg van een schriftelijk contract tussen een contractpartij en derden echter niet plaats aan de hand van de zojuist besproken 'geobjectiveerde of genuanceerde Haviltex'-norm en evenmin aan die van de 'CAO'-uitlegnorm, maar juist aan de hand van de uitlegnorm die gereserveerd lijkt voor uitleg van schriftelijke contracten tussen partijen onderling, de Haviltex-basisuitlegnorm!

Een derdenbeding ter illustratie van deze stelling.

Haskoning had ter nakoming van zijn toezegging in het pensioenreglement dat naar het buitenland uit te zenden werknemers voor het geval dezen aldaar arbeidsongeschikt zouden worden een uitkering zouden ontvangen ter vervanging van de WAO-uitkering die zij aldus zouden mislopen, met Nationale Nederlanden een collectieve arbeidsongeschiktheidsverzekering gesloten waarin bedoelde werknemers figureerden als derdenbegunstigden. Nadat werknemer Pieterse tijdens zijn uitzending naar het buitenland arbeidsongeschikt was geworden, beriep hij zich jegens Nationale Nederlanden op uitkering uit hoofde van genoemde arbeidsongeschiktheidsverzekering. Bij de uitleg van de bepalingen van deze verzekering en van het pensioenreglement tussen Pieterse en Nationale Nederlanden komt het volgens de Hoge Raad aan op:

'de zin die partijen bij de verzekeringsovereenkomst – Haskoning als verzekeringnemer en Nationale Nederlanden als verzekeraar – en voor zover het pensioenreglement betreft enerzijds Haskoning als werkgever en anderzijds de uitgezonden werknemers zoals Pieterse, in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs aan deze voorwaarden onderscheidenlijk dit

reglement mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.'⁵⁹

Wie zich afvraagt hoe het nu toch mogelijk is dat de Hoge Raad hier een pensioenreglement, dat eerder nog is opgevoerd als een van de – weinige – voorbeelden waarop de 'CAO'-uitlegnorm toepasselijk is (vgl. par. III.1),⁶⁰ aan de Haviltex-basisuitlegnorm onderwerpt, bedenke dat aldus totaal verschillende figuren op één hoop worden geveegd. Pieterse is ten aanzien van het pensioenreglement aan te merken als de wederpartij van Haskoning, nu hij aan dit reglement op dezelfde wijze gebonden is geraakt als aan zijn overige arbeidsvoorwaarden, namelijk door deze te aanvaarden; Pieterse is slechts aan te merken als een 'derde' ten aanzien van de arbeidsongeschiktheidsverzekering. Dientengevolge komt louter deze verzekering in aanmerking als object van vergelijking met het pensioenreglement waarop de Hoge Raad in zijn arrest van 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox) de 'CAO'-uitlegnorm toepaste.

De relevante kwestie is dus dat de Haviltex-basisuitlegnorm van toepassing blijkt op de uitleg van de tussen Haskoning en Nationale Nederlanden gesloten arbeidsongeschiktheidsverzekering jegens derde Pieterse.

Bij de uitleg van een derdenbeding tussen een contractpartij en de derde lijkt de Haviltex-basisuitlegnorm vanzelf haar rechten te hernemen. Ook in andere gevallen waarin een derdenbeding in de relatie tussen een contractpartij en de derde uitleg behoeft, past de Hoge Raad de Haviltex-basisuitlegnorm toe.⁶¹

Maar leveren derden uit hoofde van derdenbedingen, zo kan men zich afvragen, wel een goed voorbeeld van 'derden' op, nu zij dit beding zullen moeten aanvaarden om er een recht aan te kunnen ontlenuen (vgl. art. 6:253 BW), zodat zij in feite 'partij' worden bij de uit te leggen rechtshandeling (aldus ook art. 6:254 lid 1 BW)? Zo bezien, spreekt de toepasselijkheid van de Haviltex-basisuitlegnorm toch slechts voor zich?

Aldus ziet men echter over het hoofd dat de Hoge Raad de uitleg van contractuele bepalingen jegens rechtssubjecten die onmiskenbaar als 'derden' zijn aan te merken, eveneens op de leest van de Haviltex-basisuitlegnorm schoeit:⁶² in deze zin besliste dit rechtscollège bijvoorbeeld inzake de uitleg van een overeenkomst van levering van een vorderingsrecht,⁶³ een overeenkomst van vestiging van een stil pandrecht op een dergelijk recht en op een auteursrecht,⁶⁴ een eigendomsvoorbehoud,⁶⁵ inzake de uitleg van zogenoemde

⁵⁹ Zie: HR 18 oktober 2002, NJ 2003, 258.

⁶⁰ Zie: HR 20 februari 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox).

⁶¹ Zie: HR 30 november 2001, JOR 2002, 43 en HR 18 oktober 2002, NJ 2003, 503 (Buter/Besix). In deze zin ook Tjittes 2006, p. 81 (zie noot 36).

⁶² In deze zin ook Tjittes 2006, p. 73 e.v. (zie noot 36).

⁶³ Zie: HR 16 mei 2003, NJ 2004, 183 (De Liser de Morsain/Rabo).

⁶⁴ Zie: HR 20 september 2002, NJ 2002, 610 m.nt. Perron (ING/Muller).

‘samenhangende’ overeenkomsten,⁶⁶ en van een overeenkomst waarvan diende te worden vastgesteld of zij slechts ten doel had een goed over te dragen tot zekerheid in de zin van art. 3:83 lid 3 BW.⁶⁷

Men verbaze zich niet over deze gevolgtrekking: zoals gesteld, reflecteert de Haviltex-basisuitlegnorm de grondslag van de rechtshandeling/overeenkomst, de wilsvertrouwensregels zoals neergelegd in de art. 3:33 en 3:35 BW en is deze norm daarom de aan te leggen uitlegnorm, tenzij een andere norm geïndiceerd blijkt. En dit is in beginsel niet anders wanneer een overeenkomst wordt uitgelegd teneinde de verhouding tussen een partij(en) bij de overeenkomst en derden te bepalen.

De uitleg van een schriftelijk contract tussen een contractpartij en derden zal dus in de regel plaats dienen te vinden aan de hand van de Haviltex-basisuitlegnorm, welke regel echter uitzondering lijdt indien is voldaan aan bovenvermelde toepassingsvoorwaarde voor de objectieve ‘CAO’-norm.

IV Uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten

Hoe de uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten te duiden?

Kenmerk van goederenrechtelijke overeenkomsten is dat hierbij behalve de belangen van partijen bij de overeenkomst mede die van derden in het geding zijn en wel per definitie. Daarmee zijn deze overeenkomsten niet onder te brengen in de tot dusverre aangehouden tweedeling uitleg van overeenkomsten tussen partijen onderling enerzijds en uitleg ervan jegens derden anderzijds: zowel partijen als derden zijn bij de uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten betrokken.

De vraag is dan of dit gegeven iets toevoegt aan de uitleg van deze overeenkomsten en zo ja, wat?

Zoals zojuist werd geconstateerd, doet de enkele omstandigheid dat overeenkomsten (mede) de belangen van derden raken niet af aan het uitgangspunt dat op hun uitleg de Haviltex-basisuitlegnorm van toepassing is (vgl. par. III.3).

Dit uitgangspunt blijkt ook uit de wijze waarop uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten plaats vindt. Zo worden overeenkomsten van levering van vorderingsrechten of van vestiging van een stil pandrecht op deze rechten of op auteursrechten, die noodzakelijkerwijze ook rechtsgevolgen voor derden meebrengen, op voet van de Haviltex-basisuitlegnorm uitgelegd.⁶⁸

⁶⁵ Zie: HR 14 februari 1992, *NJ* 1993, 623 (*Love/Love*).

⁶⁶ Zie: HR 23 januari 1998, *NJ* 1999, 97 (*Jans/Fiat Credit Nederland*).

⁶⁷ Zie: HR 18 november 2005, *NJ* 2006, 151 (*B.T.L./Van Summeren*).

⁶⁸ Zie respectievelijk HR 16 mei 2003, *NJ* 2004, 183 (*De Liser de Morsain/Rabo*) en HR 20 september 2002, *NJ* 2002, 610 m.nt. Perron (*ING/Muller*). Zie hieromtrent ook:

En ditzelfde geldt voor de uitleg van andere rechtshandelingen met goederenrechtelijk effect. Men denke aan eigendomsvoorbeholden,⁶⁹ of aan overeenkomsten die de vraag oproepen of zij slechts ten doel hebben een goed over te dragen tot zekerheid, in welk geval zij – op grond van het in art. 3:84 lid 3 BW bepaalde – niet kunnen fungeren als geldige titel van overdracht.⁷⁰

Uitgangspunt is dus dat goederenrechtelijke overeenkomsten op de grondslag van de Haviltex-basisuitlegnorm dienen te worden uitgelegd.

Zoals bekend, wordt deze Haviltex-basisuitlegnorm echter niet aangelegd voor de uitleg van notariële akten van levering van een registergoed. Daar komt het volgens een arrest van de Hoge Raad van 8 december 2000 juist aan op:

‘de in de notariële akte van levering tot uiting gebrachte partijbedoeling die moet worden afgeleid uit de in de akte opgenomen, naar objectieve maatstaven in het licht van de gehele inhoud van de akte uit te leggen omschrijving van de over te dragen onroerende zaak.’⁷¹

In dit geval wordt de hoofdregel van uitleg, de Haviltex-basisuitlegnorm, dus ingeruild voor de zojuist geschetste vorm van objectieve uitleg.

De eerste vraag is waarom dit zo is. De tweede vraag luidt dan hoe deze uitleg van notariële akten van levering van een registergoed zich verhoudt tot de hierboven onderscheiden andere vormen van objectieve uitleg.

Mij lijkt het onwaarschijnlijk dat de objectieve uitleg van notariële akten van levering van een registergoed nu opeens zijn grondslag zou vinden in het louter figureren van derden die belangen bij deze levering hebben: derden hebben immers per definitie bij alle goederenrechtelijke rechtshandelingen belang en desondanks is op de uitleg hiervan, zoals zojuist gezegd, in beginsel de Haviltex-basisuitlegnorm van toepassing.

Maar daarmee is nu ook weer niet gezegd dat de positie van derden ter verklaring van de objectieve uitleg van notariële akten van levering van een registergoed geen enkele rol zou spelen. Anders dan bij de levering van andere goederen zijn derden mede de geadresseerden van notariële akten van levering. Deze akten zijn immers mede voor derden bestemd, bedoeld als zij zijn om deze levering – door inschrijving van de akte in de openbare registers waaraan deze

H.J.E. Verbeek, *Fox in the henhouse*, Interpretatie van zekerheidsinstrumenten’, *Onderneming en Financiering (O&F)* 2005, p. 44 e.v.

⁶⁹ Zie: HR 14 februari 1992, *NJ* 1993, 623 (*Love/Love*).

⁷⁰ Zie: HR 18 november 2005, *NJ* 2006, 151 (*B.T.L./Van Summeren*).

⁷¹ HR 8 december 2000, *NJ* 2001, 350 (*Eelder Woningbouw/Kammen*). Dezelfde objectieve uitlegmaatstaf hanteerde de Hoge Raad in zijn arrest van 13 juni 2003, *NJ* 2004, 251 (*Teijssen/Marcus*) ter beantwoording van de vraag of het recht van ‘wegenis’ dat de vervreemder van een deel van het hem in eigendom toebehorende perceel zich in de akte van levering had voorbehouden, diende te worden aangemerkt als een absoluut werkend recht van erfdiensbaarheid dan wel als een persoonlijk recht, dat slechts jegens de verkrijger van het perceel effect sorteert.

goederen hun benaming ontlene (vgl. art. 3:10 BW) – aan derden kenbaar te maken. Het ligt in de rede dat derden die hun handelen vervolgens op deze akten afstemmen, een zekere mate van bescherming in de aldus bij hen opgewekte gerechtvaardigde verwachtingen zullen ondervinden. Heel wel denkbaar is dat deze bescherming ook via de weg van de uitleg van deze akten haar beslag krijgt.

In de literatuur is geopperd dat uit deze bestemming van een akte van levering van een 'registergoed' om deze levering aan derden kenbaar te maken, zou volgen dat de uitleg ervan een voorbeeld zou opleveren van de 'geobjectieerde of genuanceerde' Haviltex-uitlegnorm (vgl. dienaangaande par. III.2).⁷²

Mij lijkt echter dat deze veronderstelling niet opgaat. Een akte van levering van een registergoed voldoet niet aan de in het arrest van de Hoge Raad van 17 september 2004, NJ 2005, 493 (DSM/Fox) gestelde toepassingsvoorwaarde voor de 'geobjectieerde of genuanceerde' Haviltex-uitlegnorm dat:

'de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard (...) bestemd is de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen (...)'

De hierboven vermelde publiciteitsbestemming van een notariële akte van levering van een registergoed poetst namelijk geenszins weg dat de overeenkomst die in een dergelijke akte is belichaamd – en louter dáárop ziet bovenaangehaalde toepassingsvoorwaarde –, de overeenkomst van levering van dat goed, naar haar aard niet primair bestemd is om de rechtspositie van derden te beïnvloeden, maar om die van partijen bij deze overeenkomst te beïnvloeden en wel aldus dat dit goed uit het vermogen van de vervreemder overgaat in dat van de verkrijger.⁷³ Deze beoogde overdracht vormt immers het motief van partijen om te leveren, de publiciteit die hiermee gepaard gaat is hooguit een sequel. Uit deze primaire bestemming van de in een notariële akte belichaamde overeenkomst van levering volgt *a fortiori* dat de objectieve uitleg van notariële akten van levering van een registergoed evenmin een voorbeeld oplevert van de 'CAO'-uitlegnorm (vgl. dienaangaande par. III.1).

Vormt de objectieve uitleg van notariële akten van levering van een registergoed dan wellicht wél een voorbeeld van de taalkundige uitleg die uitgangspunt is bij de uitleg van althans sommige handelscontracten (vgl. par. II)? Dat is onwaarschijnlijk. Notariële akten van levering van een registergoed voldoen niet aan de aan bedoelde taalkundige uitleg gestelde toepassingsvoorwaarde van een door professionele partijen gesloten uitgebreid of zelfs alomvattend contract

⁷² In deze zin Tjittes 2006, p. 79 e.v. (zie noot 36).

⁷³ Zie: C.G. Breedveld-De Voogd, 'De uitleg van de akte van levering bij de overdracht van een onroerende zaak', *RM Themis* 2002, p. 244 e.v.

('entire agreement clause') bij de formulering waarvan zij zich door deskundigen hebben doen bijstaan. Toepasselijkheid van de taalkundige uitlegnorm inzake bedoelde handelscontracten op de uitleg van een akte tot levering van een registergoed ligt ook in zoverre minder voor de hand dat deze norm geenszins wegneemt dat elk der partijen dan bevoegd zou blijven te bewijzen dat partijen anders hadden bedoeld dan uit de tekst van de akte volgt.⁷⁴

De objectieve uitleg van notariële akten van levering van een registergoed is dus noch te rubriceren onder een van beide objectieve uitlegnormen die (soms) jegens derden worden aangelegd noch onder de objectieve uitlegnorm die (soms) tussen professionele contractspartijen onderling wordt aangehouden. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de achtergrond hiervan is dat deze akten zowel bestemd zijn de rechtspositie van partijen bij de hierin vervatte overeenkomst van levering als die van derden te bepalen.

Mij lijkt dat de uitleg van een – al dan niet in een notariële akte belichaamde – overeenkomst van levering zich echter ook vanwege geheel andere redenen niet leent om louter dienst te doen als voorbeeld van een meer algemene wijze van uitleg van overeenkomsten. Anders dan andere overeenkomsten, is een overeenkomst van levering namelijk onderdeel van, is zij ingebed in, het systeem van overdracht van goederen en van derdenbescherming van het rechtsstelsel van een land en ondervindt zij hier ook de weerslag van. Zo kan alle bij de uitleg van een akte van levering van een registergoed in acht te nemen objectiviteit niet wegnemen dat de overdracht van zo'n goed naar Nederlands recht niet haar beslag kan krijgen indien hieraan niet een dienovereenkomstige titel van overdracht ten grondslag ligt (vgl. art. 3:84 lid 1 BW), welke titel weer aan uitleg op grondslag van de Haviltex-basisuitlegnorm onderhevig is.⁷⁵ En ditzelfde geldt ten aanzien van de wettelijke eis dat het over te dragen goed 'met voldoende bepaaldheid moet zijn omschreven' (art. 3:84 lid 2 BW). Voorts rijst de vraag of objectieve uitleg van notariële akten van levering die haar grondslag vindt in de bescherming van derden die door deze akten worden geïnformeerd, wel geïndiceerd is in die gevallen waarin derden die met een voor hen onverwachte uitleg van een daarin vervatte bepaling worden geconfronteerd, reeds bescherming ondervinden van een wettelijke bepaling die in hun bescherming als derden voorziet.⁷⁶

⁷⁴ Zie hieromtrent: H.N. Schelhaas, 'Pacta sunt servanda bij commerciële contracten', *NTBR* 2008, p. 150 e.v. en Van Wechem 2007, p. 70 e.v. (zie noot 34).

⁷⁵ Zie: HR 22 april 1994, NJ 1995, 560 (*Bouwmeester/Van Leeuwen*), waaromtrent C.G. Breedveld-De Voogd & W.G. Huijgen, 'Uitleg van een akte van levering bij de overdracht van onroerende zaken', *WPNR* 2007-6709, p. 398 e.v.

⁷⁶ Zie zowel het in de vorige noot aangehaalde arrest alsook het artikel, bij welke laatste vindplaats echter zij aangetekend dat de auteurs juist bepleiten de uitleg van notariële akten van levering te ontkoppelen van bepalingen van derdenbescherming.

Het heeft er dus veel van weg dat de uitleg van notariële akten van levering van een registergoed een op zichzelf staand geval van objectieve uitleg oplevert. Ook naar Duits recht wordt de uitleg van *Grundbucheintragungen* en *Grundbuchverfahrenserklärungen* als een *Sonderfall* onttrokken aan de aldaar gangbare uitlegnormen.⁷⁷ En dezelfde insteek treft men aan in de eerder genoemde *Draft Common Frame of Reference*. Paragraaf (3) van art. 8:101 van deze *Draft* voorziet als volgt in de mogelijkheid van objectieve uitleg in het algemeen:

'The contract is, however, to be interpreted according to the meaning which a reasonable person would give to it (...) if the question arises with a person, not being a party to the contract or a person who by law has no better rights than such a party, who reasonably and in good faith relied on the contract's apparent meaning.'

Echter, de *Comments* zonderen akten van levering van een registergoed van deze uitlegbepaling uit en voorzien deze van een *status aparte*:

*'It will be remembered also that many contracts of a type which are intended from the outset to be relied on by third parties (such as (...) contracts registered in a land register) are outwith the scope of the model rules and will be regulated by special rules.'*⁷⁸

Aldus kan worden geconcludeerd dat de uitleg van notariële akten van levering van een registergoed plaatsvindt aan de hand van een eigenstandige objectieve uitlegnorm.

V Samenvatting en conclusies

In deze bijdrage stelde ik mij ten doel na te gaan of de omstandigheid dat de geadresseerde van de uitleg van een contractuele bepaling contractspartij dan wel derde is, meebrengt dat uitleg aan de hand van subjectieve respectievelijk objectieve maatstaven plaatsvindt. Hierbij zijn onder 'derden' verstaan rechts-subjecten die de rechtsgevolgen van een overeenkomst ondervinden bij de totstandkoming waarvan zij niet partij zijn geweest. Voor de hand ligt namelijk te veronderstellen dat wanneer een rechtssubject in de hierboven vermelde zin een 'derde' is en dus bij de totstandkoming van de uit te leggen overeenkomst niet partij is geweest, eerder grond bestaat voor uitleg van de overeenkomst jegens een dergelijke derde aan de hand van objectieve maatstaven dan wanneer

⁷⁷ *MünchKommBGB/Busche* § 133, Rdnr. 42.

⁷⁸ Zie de *Comments* op art. 8:108 van het tweede hoofdstuk over de *General Rules of Interpretation of Contracts* onder D. *Objective method*, p. 146 (nog te publiceren bij Sellier, European Law Publishers in München).

de overeenkomst tussen de contractspartijen onderling wordt uitgelegd: de derde was immers, anders dan partijen zelf, niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken.

De eerste te beantwoorden vraag die dan ter tafel ligt, is of de uitleg van overeenkomsten tussen contractspartijen onderling aan de hand van subjectieve normen plaatsvindt. De basisnorm voor de uitleg van contracten – die de Hoge Raad heeft neergelegd in zijn arrest van 23 maart 1981, *NJ* 1981, 635 (Ermes/Haviltex) en als de 'Haviltex'-uitlegnorm te boek staat –, doet zo'n uitlegmaatstaf aan de hand van subjectieve maatstaven vermoeden. Immers, deze norm verwerpt uitleg op basis van louter taalkundige maatstaven en het komt, in de bewoordingen van genoemd arrest, aan op:

'de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.'

Deze Haviltex-basisuitlegnorm heeft echter een aantal misverstanden in het leven geroepen. Nadere beschouwing van deze uitlegnorm leert dat zij in zoverre minder van subjectieve maatstaven afhangt dan wel wordt aangenomen dat deze norm tekstuele uitleg geenszins in de ban doet. Voorts komt zij in de praktijk vaak niet tot toepassing, zodat zij dan niet eens in de weg kán staan aan een – door deze norm wel verboden – uitleg van de overeenkomst aan de hand van louter tekstuele maatstaven. Tot slot brengt de Haviltex-basisuitlegnorm, wanneer zij wél tot toepassing komt, geenszins uitleg aan de hand van louter subjectieve maatstaven mee.

Afgaande op de *Draft CFR* loopt de Haviltex-basisuitlegnorm aldus in de pas met een wijze van uitleg van overeenkomsten die in de meeste Europese landen wordt aangehouden, dat is uitleg aan de hand van een mix van subjectieve en objectieve maatstaven. Wél vindt de uitleg van overeenkomsten in de meeste ons omringende landen plaats aan de hand van meer objectieve maatstaven dan ten onzent.

In ons land heeft zich echter weer wel recentelijk de jurisprudentiële ontwikkeling voorgedaan dat bij uitleg van althans sommige handelscontracten tussen partijen onderling dient te worden uitgegaan van uitleg op basis van meer objectieve, althans tekstuele, maatstaven (vgl. par. II).

Tegen deze achtergrond van de uitleg van overeenkomsten tussen partijen onderling kan de uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden enig reliëf krijgen.

Zeker is dat de bekende zogenoemde 'CAO'-uitlegnorm een wijze van uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden aan de hand van louter objectieve maatstaven meebrengt. Ook de zogenoemde 'geobjectieerde' Haviltex-uitlegnorm brengt uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij

en derden aan de hand van louter objectieve maatstaven mee, zij het dat deze laatste uitlegnorm uitzonderingen toelaat waarbij uitleg mede aan de hand van de subjectieve verwachtingen van de derde plaatsvindt. Achtergrond van dit verschil tussen beide objectieve uitlegnormen is het aantal derden waarop de uit te leggen overeenkomst betrekking heeft: wanneer dit aantal niet zo groot is dat uniforme, objectieve uitleg geboden is, blijkt de regel van uitleg aan de hand van objectieve maatstaven wel een uitzondering te kunnen velen en is de 'geobjectiveerde' Haviltex-uitlegnorm van toepassing.

Men zij erop bedacht dat beide objectieve uitlegnormen gemeen hebben dat zij slechts van toepassing zijn in het geval dat schriftelijke contractuele bepalingen worden uitgelegd die ertoe bestemd zijn om de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kunnen kennen.

De meeste rechtssubjecten die ten opzichte van een overeenkomst als 'derden' zijn aan te merken, voldoen echter niet aan dit profiel. In dit meest voorkomende geval van uitleg van een overeenkomst tussen een contractspartij en derden geldt de Haviltex-basisuitlegnorm aan de hand waarvan ook de uitleg van overeenkomsten tussen partijen onderling plaatsvindt. Dit is niet zo heel vreemd voor wie bedenkt dat deze uitlegnorm de grondslag van de rechtshandeling/overeenkomst reflecteert: de wilsvertrouwensregels zoals neergelegd in de art. 3:33 en 3:35 BW (vgl. par. III).

Kenmerk van goederenrechtelijke overeenkomsten is dat hierbij behalve de belangen van partijen bij de overeenkomst mede die van derden in het geding zijn en wel per definitie, zodat deze overeenkomsten niet goed zijn onder te brengen in de tot dusverre aangehouden tweedeling van uitleg van overeenkomsten tussen partijen onderling enerzijds en uitleg ervan jegens derden anderzijds: zowel partijen als derden zijn geadresseerden van de uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten.

Ook de uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten vindt in de regel aan de hand van de Haviltex-basisuitlegnorm plaats, zij het dat notariële akten van levering van een registergoed juist aan de hand van objectieve maatstaven worden uitgelegd. Deze uitzondering vindt haar verklaring in de omstandigheid dat derden mede de geadresseerden van notariële akten van levering van registergoederen zijn, bedoeld als deze akten zijn om deze levering – door inschrijving van de akte in de openbare registers waaraan deze goederen hun benaming ontleen (vgl. art. 3:10 BW) – aan derden kenbaar te maken. Aangezien de in deze akten belichaamde overeenkomsten echter niet primair bestemd zijn om de rechtspositie te beïnvloeden van derden, maar die tussen partijen bij deze overeenkomsten onderling, en deze overeenkomsten voorts zijn ingebed in het systeem van overdracht van goederen van een rechtstelsel, vindt de uitleg van genoemde akten plaats aan de hand van een objectieve uitlegnorm die eigenstandig is (vgl. par. IV).

De algemene conclusie luidt dan dat uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden inderdaad vaker aan de hand van objectieve maatstaven plaats vindt dan uitleg tussen contractspartijen onderling, maar dat op de uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden ondertussen wel bij wijze van hoofdregel de Haviltex-basisuitlegnorm van toepassing is. Dit laatste deel van de conclusie staat haaks op de in de Inleiding uitgesproken veronderstelling dat in geval van uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden eerder grond bestaat voor uitleg aan de hand van objectieve maatstaven dan wanneer de overeenkomst tussen de contractspartijen onderling wordt uitgelegd.

Rechtsvergelijking leidt niet tot bijstelling van deze algemene conclusie. Vergelijking met het recht van andere landen voert slechts tot de conclusie dat alleen bepaalde Nederlandse typen van objectieve uitleg van overeenkomsten ook in het buitenland zijn te ontwaren: zo vindt de uitleg van overeenkomsten die bestemd zijn om de rechtspositie te beïnvloeden van grote groepen derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kunnen kennen, ook in het buitenland plaats aan de hand van een uitlegnorm die lijkt op de Nederlandse 'CAO'-uitlegnorm. Voorts geschiedt de uitleg van goederenrechtelijke overeenkomsten ook in het buitenland aan de hand van objectieve normen en levert zij ook aldaar een eigenstandige objectieve uitlegnorm op.

Voor het overige bleek vooral dat de Nederlandse uitleg van overeenkomsten zich lastig laat vergelijken. Waarschijnlijk heeft dit van doen met de hierboven reeds gememoreerde omstandigheid dat uitleg van overeenkomsten in de meeste ons omringende landen aan de hand van meer objectieve maatstaven plaats vindt dan ten onzent. Wanneer de vigerende basisuitlegnorm van een land al uitleg aan de hand van objectieve maatstaven voorschrijft, laat zich nu eenmaal niet zo makkelijk registreren dat nu juist de uitleg van overeenkomsten tussen een contractspartij en derden conform objectieve maatstaven plaatsvindt.